

HÁNY ARCA LEHET A MIGRÁCIÓNAK? RECENZÍÓ GLIED VIKTOR „AZ EURÓPAI MIGRÁCIÓ KÉT ARCA” CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

BESENYŐ János¹

Az európai migráció két arca című könyv az Ad Librum kiadó gondozásában nemrég került a könyvesboltok polcaira. A szerző, Glied Viktor [2] már a címválasztással is igyekszik kifejezni, hogy a migrációt nem fekete-fehérben látja, hanem többféle szemszöget mutat be. Ez akár azt is jelentheti, hogy a könyv nem fog hatalmas bevételt generálni a szerzőnek, de az olvasása közben egyértelművé vált számomra, hogy Glied Viktort nem az eladott példányszámok száma izgatja, hanem hogy az, hogy a migráció kérdését minél jobban körbejárja. Erre az átlagolvasó akár legyinthetne is, hiszen az elmúlt néhány évben annyi cikket, tanulmányt, sőt könyvet írtak a témával kapcsolatban, hogy azokkal Dunát lehetne rekeszteni. Az sem segíti a téma megértését, hogy a kérdés jelentősen túlpolitizált, így a migrációról írók jelentős része bizonyos okokból vagy a migrációt támogató tábor, míg más részük a migrációt elutasító tábor érveit ismétli, és meg sem próbálnak a kérdésről szakmai vitát folytatni. Úgy tűnik a szerző szakított ezzel a „kényelmes, jól bevált állásponttal” és 200 oldalon keresztül különböző állításokat, érveket és ellenérveket sorakoztat fel és kérdéseket tesz fel, amelyekkel kapcsolatban az olvasót gondolkozásra, majd reagálásra készíti. Recenzensként már csak ezért is javaslom a könyv elolvasását, mindazoknak, akik bármilyen módon is érdeklődnek a migráció és az azt követő jelenségek (terrorizmus, szervezett bűnözés, külföldiek munkavállalása, integrációs kérdések, együttélési kihívások stb.) iránt.

A kötet egyébként egy tizenöt éves intenzív kutatási időszakot zár le, amely időszakban Glied többekkel együtt hazai és nemzetközi programok keretében foglalkozott a migráció különböző aspektusaival, amelyekkel kapcsolatban több, szakmai szempontból is jelentősnek ítélt publikációt jelentetett meg, amelyek közül több is a magyar migrációs szakirodalom alapműveivé vált [3]. Ezalatt a szerző az elméleti kutatások mellett rengeteg személyes tapasztalatot gyűjtött össze a migrációban érintettektől, akik különböző inputokkal segítettek a téma jobb megértését. Ekkor még csak alig néhányan (kutatók, egyetemi oktatók, bevándorlási szakemberek, civil szervezetek dolgozói) foglalkoztak Magyarországon ezzel a kérdéssel, ami aztán a 2015-ös „nagy migrációs válság” után megváltozott. Népszerűvé vált és mára már szinte mindenki szakértője lett a témának. Egy kedves külföldi ismerősöm szerint, aki sokat tartózkodik Magyarországon, a magyar ember két dologban tartja magát szakértőnek: a futballban és a migráció kérdésében, amelyekről órákig képesek beszélni. Már csak ezért is tiszteletre méltó a szerző azon törekvése, hogy egy mindenki számára érthető és használható könyvet tegyen le a migrációval kapcsolatban. A kötet lektora Dövényi Zoltán professzor, aki maga is foglalkozott a migráció kérdéskörével és kiegyensúlyozott véleményével hozzájárult a könyv objektív látásmódjához.

¹ besenyjo.janos@gmail.com | 0000-0001-7198-9328 | assistant professor, lecturer/egyetemi oktató | Óbudai Egyetem

A kötet három fejezetből áll, amelyekből az első a „*Migrációs kihívások az Európai Unióban*” címet viseli. Ebben a fejezetben megismerhetjük a nyugat-európai közösség migrációs történetét, a bevándorlás jellegét, a kibocsátó térségeket és az európai válaszokat. Ez rendkívül lényeges abból a szempontból, hogy megérthessük, hogy az EU vezetői és az átlag állampolgárai nagy része is mért gondolkodik úgy a migráció kérdéséről, ahogy gondolkodik. Ez már csak ezért is fontos, mivel az Unióhoz 2004-ben csatlakozott közép és kelet-európai államok többsége történelmi és más okokból is teljesen másképp tekint a migrációra, mint a nyugat-európai országok. Különösen Magyarország, amely több száz éves, tudatosan kialakított „migrációs politikát” működtetett [4]. Ráadásul az újonnan csatlakozó országok nem rendelkeztek gyarmatosító múlttal, amely szintén hatással van a nyugat-európai országokba érkező migránsok összetételére. Ezt a szerző igen szemléletesen ismerteti, valamint azt is, hogy ezek az államok hogyan építették újra a II. világháború után az országukat balkáni, közel-keleti, valamint észak-afrikai országokból származó vendégmunkások segítségével, akiket egyáltalán nem kívántak befogadni. Azonban az eltervezett „üzleti modell” nem az elvártaknak megfelelően működött, így a vendégmunkások nem tértek vissza az őket kibocsátó államokba, hanem Európában maradtak, sőt a családtagjaik is követték őket. Erre pedig az európai országok egyáltalán nem voltak felkészülve. A migránsokkal kapcsolatos együttélési nehézségeket, problémákat igyekeztek elbagatellizálni, bíztak a multikulturalizmus vélt pozitív hatásaiban és az integrációjukat szinte csak a 24. órában kezdték meg, amikor újabb hatalmas, majd másfél milliós tömeg érkezett a kontinensre. Erre pedig még kevésbé volt az Unió felkészülve, így a migrációs hullám kezelését inkább „kommunikációs csaták” és nem tényleges, az európai közösség által elfogadott szakpolitikai tevékenység jellemezte [5]. Mindez annak ellenére történt így, hogy a kontinens országai öregedő tendenciát mutat, a szociális és nyugdíjrendszerek fenntartása egyre kevésbé megoldható, valamint nagyobb és nagyobb nehézséget jelent a gazdasági versenyképesség fenntartása, amihez nagy szükség lenne egy tudatosan irányított és működtetett migrációs politikára. A szerző szerint a migrációs kihívásokra adott választ egy egységesebb európai bevándorláspolitikára képes lenne biztosítani, ezzel azonban több európai ország sem ért egyet, akik továbbra is külön, nemzeti hatáskörben kívánják tartani a migrációs szabályozás nagy részét [5, pp. 26–27]. Ezek az ellentétek jól láthatóak a 2014–2016-os menekültválság kezelésénél is, ahol a határvédelmi rendszerek egyértelműen csődöt mondtak. Ez pedig rákényszerítette az európai államok egy részét, hogy az addigi menekültpolitikájukat felülvizsgálják és szigorításokat vezessenek be a migránsok befogadásával kapcsolatosan. Így a korábbi „menekültbarát” attitűd megfordult, ami az Európai Unió vezetőit arra készítette, hogy visszaállítsák az EU külső határainak védelmét, valamint megállapodást kössenek Törökországgal az illegális migráció kezelésével kapcsolatosan [5, pp. 34–40]. Glied még 2015-ben írt cikket Behódolás címmel [6], amelyben a mostani könyvben részletesen és mélyebben elemzett konfliktusokat vizsgálta közvetlenül a migrációs válság tükrében. Érezhetően hatással voltak rá olyan gondolatok, mint az azonos című Houellebecq könyv [7], vagy Douglas Murray sötét fellegei [8]. A szerző ‘Az európai migráció két arcában’ úgy árnyalja a pesszimista forogatókönyveket, hogy melléjük rak egyéb tényezőket, amelyek újra fogalmazzák a migrációs folyamatok egydimenziós megközelítéseit. Ugyancsak ebben a fejezetben ismerhetjük meg az Európai Unióban élő bevándorlókat. Kik és milyen háttérrel érkeztek, hogyan illeszkedtek be, vagy éppen hogyan hoztak létre párhuzamos társadalma-

kat, amelyek komoly biztonsági kihívásokat jelentenek az őket befogadó országoknak. Elismerésre méltó, hogy Glied nem a sikertörténeteket igyekszik bemutatni, hanem a befogadó és a befogadottak közötti törésvonalakat, kihívásokat is [5, pp. 45-57]. Itt ismerhetjük meg a migrációt érintő politikai dokumentumokat, valamint az Európai Bizottság új megállapításait is a migráció lehetséges kezelésével kapcsolatosan is, amelyek azonban „*bár felmutatnak visszatérő, politika- és szabályzásformáló elemeket, de kevés olyan kimunkált tartalmat, amely valóban leköveti a történéseket és konkrét jogalkotási aktus kiindulópontját jelenthetné.*” [5, p. 56]. Sajnálatosan ez is hozzájárul ahhoz, hogy a migráció kezelésével kapcsolatosan továbbra sincs egységes európai álláspont.

A második fejezet „*az európai migráció két arca*” azokkal a mély társadalmi, politikai, gazdasági kérdésekkel és vitákkal foglalkozik, amelyek a bevándorlás kapcsán az elmúlt évtizedekben felmerültek. Először a biztonsági kihívásokat veszi számba, amelyet igyekszik árnyaltan, kissé távolságtartóan ismertetni. A fejezet első felében inkább a migráció lehetséges előnyeit (demográfia, ellátórendszerek fenntartása, gazdasági fejlődés, stb.) mintsem kockázatait hangsúlyozza, de végül teljes mértékben egyetért Tóth Péterrel abban, hogy „*a migráció olyan jelenség, amely egyszerre jelent lehetőséget és kihívást, amelynek előnyei és hátrányai egyaránt vannak.*” [9]. A szerző itt arra a következtetésre jut, hogy az EU már nem képes a migránsok és a vendégmunkások nélkül boldogulni – amit a 2020-as koronavírus járvány is jól mutat – amikor a mezőgazdaság bizonyos területein hatalmas gondot okozott a munkáskéz hiánya [5, pp. 65–66]. Emellett körbejárja a kockázatokat is, ahol elismeri a nyelvi problémákat, az egyre súlyosabb etnikai, vallási és kulturális feszültségeket, a közbiztonság romlását és a terroristatámadásokat is, amelyek jelentős részét migráns háttérrel követik el. Itt hívja fel a figyelmet egy olyan szempontra is, amelyet már a politikai erők észrevettek és ki is használnak [5, p. 71], viszont a kutatók nem fektetnek megfelelő hangsúlyt, mégpedig a társadalmi percepcióra és szubjektív biztonságérzetre [10 és 11]. Ugyancsak problémaként említi, hogy az egyébként leterhelt határőrizeti szervek nem képesek különbséget tenni a politikai menekültek, a menedékkérők és a gazdasági menekültek között, ami emberi jogi szempontból aggályokat vet fel [5, p. 68]. Itt foglalkozik a korábban már ismertetett multikulturalizmus illetve a „Willkommenskultur” bukásával, annak okaival és hátterével, valamint azzal a kérdéssel, hogy helyette milyen integrációs stratégiákat lehetne alkalmazni. Ebben a fejezetben követhető nyomon az is, hogy a menekültek, mint áldozatok konnotációját felváltotta a migránsok, mint elkövetők formula; hogyan változott meg a nyugati társadalmak hozzáállása a migrációhoz és a korábbi elfogadó attitűdöt, hogy váltotta fel a mérlegelés, majd a távolságtartás, sőt elutasítás [5, pp. 80–83]. Olyan, a társadalmat korábban kevésbé érdeklő, főként a bevándorlókhoz kapcsolódó témák kerültek előtérbe, mint a mecsetépítések, a muzulmán nők viselete (fejkendő vita), Európa iszlamizációja, a keresztény-zsidó és az iszlám háttérű néesség közötti konfliktusok felerősödése. Ezekkel kapcsolatosan Glied szinte minden érvet bemutat pro és kontra, majd végül arra a megállapításra jut, hogy az európai országok többsége nem volt képes a főként muzulmánokból álló migráns tömegeket integrálni, amelyek párhuzamos társadalmakat hoztak létre, illetve működtetnek [5, p. 143]. Ez pedig szerinte Európa hanyatlásához, a liberális demokrácia válságához, valamint az iszlám fundamentalizmus és a szélsőjobb megerősödéséhez vezet [5, pp. 145–163].

A harmadik fejezet „*a migrációs válság a magyar kormányzat politikájában és kommunikációjában*” címet viseli. Ebben Magyarország példáján keresztül vizsgálja a

migrációs válságot és az arra épülő kommunikációs kampány kérdéskörét. A szerző itt is igyekszik objektívan bemutatni a migrációs időszakot és a magyar kormány arra adott válaszait. Bár a kormány több döntését is elfogadja és ésszerűnek nevezi, a kormányzati kommunikációt azonban sokszor leegyszerűsítettnek és megosztónak tartja [5, pp. 166–168]. A kormányzati kommunikáció egyes elemeit, például a „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod...” feliratú óriásplakátokat és televíziós hirdetéseket elhibázottnak tartotta, már csak azért is, mert a magyar lakosságnak a jelenséggel kapcsolatosan személyes tapasztalata nem volt, nem is lehetett [5, p. 170]. Azonban ez az állítás csak részben fedti a valóságot, hiszen – mint említettem – a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely szakemberei már a migránsválság kezdetén a határövezetben tartózkodtak, ahol egyedülként végeztek kérdőíves és interjúkutatást a migránshullám által elsődlegesen érintett lakosok között Ásotthalom, Mórahalom és Rösztke településeken. A kutatás publikálásra is került [11, pp. 83–95 és 10, pp. 335–363]. Ugyancsak ebben a fejezetben olvashatunk a déli határon felállított ideiglenes biztonsági kerítésről, amely sikeresen elterelte más országok irányába a migránshullámot, majd a Honvédség aktív bekapcsolódásával és további jelentős fejlesztések megvalósításával tényleges határvédelmi feladatot is ellátott. A szerző itt foglalkozik a menekültkvóta kérdésével is, valamint a kormánynak a javaslatával – ezt nemcsak a V4 országok, de több európai állam is támogatja – hogy a migránsok problémáit a szülőföldjükön kellene orvosolni, ott kellene számukra élni, biztonságos környezetet teremteni, nem pedig százezrével beengedni őket Európába, ahol egyelőre képtelenek vagyunk őket hatékonyan integrálni [5, pp. 178–180]. A szerző bemutatja a magyar kormányzat lépései által kiváltott nemzetközi reakciókat és a migránskérdéssel kapcsolatos európai vitákat, amelyek a mai napig sem zárultak le.

A jól megszerkesztett kötet igen sok és hasznos információt tartalmaz, amiket a szerző igyekezett a legobjektívebb módon ismertetni az olvasókkal. Azonban apróbb hiányosságok fellelhetőek a könyvben. A szerző, hol a szövegben, hol pedig lábjegyzetekben hivatkozta le a felhasznált irodalmat, amelyek egy részét a felhasznált irodalomjegyzék nem tartalmazza, illetve a képek alatt nem minden esetben találhatóak meg a források pontos helyei. Ezek azonban nem csökkentik a könyv értékét, amelynek elolvasása után egyértelművé válik, hogy a migrációnak nem kettő, de sok millió arca van. Éppen ezért egyáltalán nem lehet a migráció kérdését egységesen kezelni, hiszen minden ember, eset vagy szituáció, más és más megközelítést igényel. Ha erre a felismerésre eljut az olvasó, akkor a könyv már elérte a célját.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

[2] Glied Viktor a Pécsi Tudományegyetem, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék adjunktusa, aki 2003-ban szerzett Történész és középiskolai tanár egyetemi diplomát, majd 2005-ben Politológus egyetemi diplomát a Pécsi Tudományegyetemen. 2013-ban szerezte meg a PhD fokozatát a politikatudományok területén. Fő kutatási területei: Migráció, vízkonfliktusok, környezeti konfliktusok, fenntartható fejlődés, ökológia, fejlesztéspolitika valamint terület- és településfejlesztés.

[3] Ezek közül az egyik legismertebb a 2016-ban megjelent, Tarrósy Istvánnal és Vörös Zoltánnal közösen jegyzett *Migráció a 21. században* című kötet, amely már a 2015-ös migrációs válság tapasztalatait is feldolgozta. Ugyancsak velük szerkesztette 2014-ben a *Migrációs tendenciák napjainkban* című kötetet, amelyben több ismert és kevésbé ismert

kutató fejtette ki az álláspontját a migráció különböző aspektusairól. A szerző egyébként a másik kutatási területét, a vízbiztonságot is gyakran összekapcsolja a migrációval, amely témában szintén több publikációja jelent meg.

[4] Bővebben erről a kérdésről: Miletics Péter és Stohl Róbert, „A magyar államtér helye, szerepe a történelmi migrációs folyamatokban,” in *Európa és a migráció*, Besenyő János, Miletics Péter és Orbán Balázs, Eds, Budapest, Magyarország: Zrínyi Kiadó, 2019, pp. 230–301.

[5] Glied Viktor, *Az Európai migráció két arca*. Pécs, Magyarország: Ad Librum, 2020, pp. 14–21.

[6] Glied Viktor, „Behódolás? Európai szélsőséges pártok és a bevándorlás – helyzetkép,” in *Változó Európa? Kérdések, kétségek, válaszok*, Tuka Ágnes, Ed., Pécs, Magyarország: Publikon Kiadó, 2015, pp. 179–196.

[7] Michel Houellebecq, *Behódolás*. Budapest, Magyarország: Magvető Kiadó, 2020.

[8] Douglas Murray, *Európa furcsa halála*. Pécs, Magyarország: Alexandra Kiadó, 2019.

[9] Tóth Péter, „A migráció mint biztonságpolitikai probléma,” *Magyar Tudomány*, vol. 180, no 1, p. 68, Január 2019, doi: 10.1556/2065.180.2019.1.6.

[10] Ezzel kapcsolatosan megjegyezném, hogy az általam 2014–2018 között vezetett Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely volt, az egyetlen olyan tudományos szervezet, amelynek a munkatársai egy kérdőíves/interjú kutatást hajtottak végre azokban a határmenti településeken, ahol 2015-ben a migránsok több tízezer fős tömegben haladtak át. A kutatás kiemelten foglalkozott a társadalmi percepció és szubjektív biztonságérzet kérdéseivel. A kutatás nyilvános része pedig publikálásra is került. Rácz Attila és Balogh Péter, „A migrációs válságon innen és túl. Együttérzés, elutasítás, bizalom és szolidaritás (egy szociális kutatás eredménye),” in *Európa és a migráció*, Besenyő János, Miletics Péter és Orbán, Balázs, Eds., Budapest, Magyarország: Zrínyi Kiadó, 2019, pp. 335–363. valamint

[11] Rácz Attila, „The effects of Hungarian Defence Forces (HDF) border security deployment on the civilian population’s subjective sense of security,” *Belvedere Meridionale*, vol. 30, no. 4, pp. 83–95, Április 2018, doi: 10.14232/belv.2018.4.5.

A KÖTET KÖNYVÉSZETI ADATAI

Glied Viktor (1978-) *Az európai migráció két arca*. – Budapest: Ad Librum, 2020. - 201 p. : ill. Bibliogr.: p. 193–201. ISBN 978-615-5758-62-1 (nyomtatott)

1. Ábra: Glied Viktor „Az európai migráció két arca” című könyvének borítója